

УДК [94 : 061.2] (438) «18/19»
DOI: <https://doi.org/10.33782/2708-4116.2022.3.158>

Микола Приходько*

ТОВАРИСТВО НАРОДНОЇ ОСВІТИ: ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНА ОРГАНІЗАЦІЯ ПОЛЬСЬКОГО НАРОДУ НА ЗЛАМІ ХІХ-ХХ ст.

Анотація: Метою даного дослідження є висвітлення історії Товариства народної освіти – просвітницького ядра польської громади кінця ХІХ – початку ХХ ст. Показано діяльність Товариства у Львові, в містах і сільській місцевості Галичини у 1881-1914 роках.

У 1904 р. Товариство мало 517 читалень і бібліотек. Статутні цілі реалізовувалися шляхом проведення лекцій, читань, бесід, популяризації читання, читання вголос уривків творів, святкування національних ювілеїв, аматорських театральних вистав. З'ясовано, що Товариство мало ліберально-демократичне спрямування, до роботи організаційних структур були залучені професори Львівського університету та Політехніки.

Прослідковано діяльність афільованого з Товариством – Товариство народних читалень, яке швидко зростало та потребувало організаційних змін для ефективнішої просвітницької роботи в окремих осередках своєї діяльності. Доведено, що читальні Товариства були продуктом саме польської праці та освітньої думки. Від початку свого існування вони ставили перед собою суто культурно-освітні цілі.

Ключові слова: читальні, Австро-Угорщина, Галичина, громадські організації, популяризація освіти

Наприкінці ХІХ ст. в Галичині посилюється просвітницька кампанія. Програма модернізації польського суспільства набувала нових масштабів. Саме в окреслений період були створені освітні товариства: Товариства народної освіти (ТОЛ) у Львові (1881), Кракові (1882) і Тарнові (1882), Товариство хліборобських гуртків (1882), Мацеж Польська (1882).

У Галичині серед усіх розділених земель Польщі, склалися найсприятливіші політичні умови для існування польського національного життя. Характерною рисою громадської культурно-освітньої діяльності була цілковита інтеграція з усім життям народу. Не було чіткої межі, де закінчувалася просвітницька діяльність і починалася політична.

Метою даного дослідження є висвітлення історії «Товариства народної освіти» – просвітницького ядра польської громади кінця ХІХ – початку ХХ ст.

Огляд останніх публікацій. Увагу діяльності Товариства приділяла плеяда польських науковців. Так, у праці Вітольда Якобчика «Товариство народних читалень, 1880-1939 рр.»¹ висвітлюється процес формування мережі читалень у населених пунктах компактного проживання поляків Австро-Угорщини. У праці Казімежа Реджінського «Діяльність Товариства народної освіти у Львові (1881-1914)»² дана розлога характеристика

---

* Приходько Микола Миколайович – кандидат історичних наук, докторант кафедри всесвітньої історії та археології Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (Київ, Україна);

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7428-8540>; e-mail: prihod@ukr.net

¹ Jakóbczyk Witold. Towarzystwo Czytelni Ludowych, 1880-1939. Poznan: Krajowa Agencja Wydawnicza, 1982. 36 s.

² Rędziński Kazimierz. Działalność Towarzystwa Oświaty Ludowej we Lwowie (1881-1914). *Kultura – Przemiany – Edukacja*. 2018. T. VI. S. 46-70. DOI: 10.15584/kpe.2018.6.4

процесам, які проходили на тлі діяльності організації на зламі XIX–XX ст. в австрійській Польщі.

Постановка проблеми. На нашу думку українська історіографія має лауну в питанні дослідження Товариства народної освіти і даною працею буде введено до українського наукового кола нові матеріали з окресленої тематики. Також буде сформовано власну авторську позицію щодо особливостей процесу створення та функціонування досліджуваної організації.

Передумови та процес формації. Польський політичний діяч, редактор і публіцист Зигмунт Василевський зазначав: «Всі елітарні класи нашої країни усвідомлюють потребу просвітити народ і зітхають над його розумовою вбогістю, але як далеко ще до мети!». Усвідомивши напівтони даної сентенції, до нас впливає уся біль і водночас певна зверхність тогочасних представників польської еліти, які розглядають народ як недостатньо грамотну масу, яку слід просвітити, але з якою метою – залишалося загадкою.

Заслуговують на увагу кілька текстів, які яскраво характеризують просвітницьку діяльність структур ТОЛ в австрійській Польщі. Характеризуючи Товариство народної освіти, редактор «Путівника» Мар'ян Степовський писав, що це інституція: «яка є складним організмом, має свою окреслену зону діяльності, свій внутрішній устрій і своє духовне «обличчя». Методи роботи звичайні, але вони також залежать від місцевих умов та енергії окремих людей». Цей останній аспект, тобто здатність адаптуватися до потреб громади, автор вважав одним із найважливіших надбань польської громади³. Як бачимо з уривку тексту руки М. Степовського, Товариство діяло як єдина узгоджена машина, мала струнку ієрархію і серцем якої були активні члени, енергією яких живилися усі починання Товариства.

Так, установчі збори Львівського товариства відбулися 27 грудня 1881 р., в яких прийняло участь понад 100 осіб. Його очолив Ян Амборський, викладач французької мови Львівського університету. На зборах було обрано першу колегію: професор Людвік Кубала (1838–1918) – президент, Болеслав Барановський, Францішек Дюлл, граф Клеменс Джедушицький, д-р Александер Гіршберг, Теофіл Мерунович і Й. Циммерманн – члени⁴. Товариство народної освіти було продовженням попередніх освітніх ініціатив Товариства розширення освіти (Towarzystwo Rozszerzania Oświaty), заснованого у 1850 р. Францішеком Тшечеським⁵.

Як писав Ян Амборський: «Робота над освітою народу в більших масштабах почалася лише тоді, коли народні школи перейшли до рук краю. Зі збільшенням числа поколінь, які вміли читати, з'явилися неперіодичні та періодичні народні видання, а разом з тим і колективні органи, спрямовані на освіту народу»⁶. З даного уривку впливає, що лише з моменту сходження освітніх задач до регіонального рівня, почалися якісні зміни у даній царині, почав рости рівень грамотності польського населення в інтеграції зі зростанням ЗМІ інформаційно-освітнього характеру.

---

³ *Stępowski Marian*. Rzut oka na działalność TSL. *Przewodnik Oświatowy*. 1908. Z. 8–9. S. 353–362.

⁴ *Terlecki R.* Oświata dorosłych i popularyzacja nauki w Galicji w okresie autonomii. Wrocław, 1990. S. 87.

⁵ *Rędziński Kazimierz*. Działalność Towarzystwa Oświaty Ludowej we Lwowie... S. 47–48.

⁶ *Amborski J.* Sprawa oświaty ludowej w Galicji. *Pamiętnik zjazdu literatów i dziennikarzy polskich*. T. 1. Lwów, 1884. S. 1.

За словами Юзефа Балабана, директора міської школи імені Марії Магдалини у Львові та активіста ТОЛ: «Рух дещо пожвавішав із заснуванням Мачежі Польської, а особливо появою хліборобських гуртків... Діяльність, розпочата до цього часу, переважно здійснювалася в колах інтелігенції Львова чи Кракова, рідше в колах провінційної інтелігенції»⁷. Думка Ю. Балабана для нас є свідченням того, що освітній рух, який тісно переплітався з політичними прагненнями поляків, фундаментом чого могли бути лише структурно інтегровані польські громади однодумців, розширилися на більш широке коло активістів і підгалиною для цього послужили структурні елементи, що були засновані Товариством освіти народної.

У 1890 р. керівництво ТОЛ вирішило заснувати читальні та бібліотеки переважно у тих місцях, де вже існували сільськогосподарські гуртки. Дане рішення безперечно було логічним і спиралося на задовго до цього створену та перевірену часом мережу.

Так, найдавніша краківська читальня Товариства народної освіти була заснована у населеному пункті Войтовій наприкінці XIX ст. Заснований у 1896 р. перший осередок ТОЛ, у 1910 р. вже мав книгозбірню з 219 одиницями зберігання, а завідувачем був Францішек Войталевич. Читальня ТОЛ у селищі Криг була відкрита як друга в Липинській землі. Заснований у 1901 р. осередок запропонував читачам щонайменше 278 найменувань книг. Читальнею в Кригу керував Францішек Ніклас. У 1910 р. було засновано третій читальний центр у с. Липінка. Заснований у 1907 р. центр володів колекцією зі 103 примірників. Головою цієї читальні був Владислав Малопольський. У результаті, до 1903 р. в приміщеннях сільськогосподарських гуртків було створено 102 осередки бібліотек ТОЛ⁸. Так, «щоб здійснювати якийсь контроль над читальнями в регіонах, Товариство освіти народної посилило співпрацю з сільськогосподарськими гуртками і передав їм опіку над читальнями»⁹.

Знакові події в історії організації. У ці роки представники аристократичного походження, які матеріально підтримували Товариство, відійшли від співпраці. Це був типовий конфлікт між поляками-католиками та поляками-радикалами на зламі XIX–XX ст.¹⁰ Саме наявність у сільських осередках представників соціалістичних рухів, до яких аристократи-католики мали антипатію, зіграло свою роль. Це був конфлікт політичного кшталту, який також вплинув і на освітні організації. Після цього свої статутні задачі щодо освіти дорослого населення Польщі Товариство досягало переважно завдяки дотаціям державних органів влади, а також банківських і страхових установ. У 1884 р. Крайовий Сейм Галичини надав фінансову підтримку в розмірі 200 злотих, Львівська міська рада – 100 злотих, Галицький кредитний банк – 200 злотих, Галицька ощадна каса – 200 злотих тощо¹¹. Дана тенденція зберігалася і надалі, перетворивши від початку своєї діяльності громадську організацію на дотаційну структуру державних установ Австро-Угорщини.

З 1892 р. читальні та бібліотеки відкривалися вже і за межами Галичини. Того ж року

---

⁷ *Balaban J. Przewodnik dla zakładających biblioteki i czytelnie ludowe. Lwów, 1892. S. 3.*

⁸ *Rędziński Kazimierz. Działalność Towarzystwa Oświaty Ludowej we Lwowie... S. 50.*

⁹ *Sprawozdanie Wydziału Towarzystwa Oświaty Ludowej we Lwowie z czynności w roku 1896. Lwów, 1897, S. 5.*

¹⁰ *Cywiński Bohdan. Rodowody niepokornych. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2010. S. 255.*

¹¹ *Sprawozdanie Wydziału Towarzystwa Oświaty Ludowej dla Lwowa i okolicy z czynności w roku 1884. Lwów, 1885. S. 7.*

в Істебні було відкрито заклад у Сілезії під керівництвом Яна Яроха, а у 1895 р. було створено ще два – у Грудку біля Яблонкова й у Домброві¹². З огляду на дану інформацію констатуємо, що мережа ТОЛ почало ширитися за межі Галичини досить впевненими кроками.

Повертаючись до Галичини, на практиці просвітницька діяльність була спрямована не лише на організацію роботи бібліотек і читалень, але й проведення лекційних кампаній, а також відзначення національних пам'ятних дат. Слід зауважити, що перші читальні були відкриті у 1882–1883 рр. у Львові, Содовій Вишні, Рудках, Кам'янці Струміловій і Калуші саме за сприяння та під протекторатом католицького духовенства, яке протягом усього часу існування було стрижнем існування організації¹³.

Так, наведемо наступну сентенцію: «Проти цих жахливих впливів тільки народна освіта може бути надійною стіною оборони, виплекана з любов'ю, в християнському дусі, про який нам не треба говорити Тобі, Святійший Княже Єпископський, що своїм пастирським листом відкрив своє серце і свій піднесений розум, швидко осягаючи потреби ваших овець. Також довірливо просимо Ваш Герцогський Єпископат милостиво прийняти протекторат нашого Товариства і уділити нам Своє архіпастирське благословення»¹⁴. Таким чином бачимо з даного уривку фундаментальність католицького покровительства над Товариством і глибину взаємоповаги між духовенством і керівництвом Товариства у векторі побудови справді доступної освітньої мережі для сільського люду.

На підтримку тези щодо католицького стрижня ТОЛ звернемося до наступного уривку: «метою Товариства під назвою “Краківське товариство народної освіти” є поширення національної освіти серед польського населення в Австрії, у релігійному дусі»¹⁵.

На увагу заслуговує і наступна думка: «Тепер у нашому місті є чотири просвітницькі товариства: ТОЛ, Товариства шкільництва народного, Народна читальня і Католицька жіноча читальня. Найстаріша читальня від організації ТОЛ; її вплив, насамперед, поширюється на молодь, школярів»¹⁶. Як вбачається з даного уривку, основною цільовою аудиторією Товариства була сільська молодь, саме на формуванні її світогляду і була спрямована діяльність організації. Також даний уривок повідомляє нам те, що в описаному містечку дана організація була найвпливовішою та найстарішою.

Досить неупередженою вбачається думка члена Товариства Яна Філіпа, з населеного пункту Пнікут, Мосціцького повіту, який зауважує: «Сьогодні в гміні є сільське господарство із двоповерховими крамницями, пожежна охорона, каса Рейффайзен, товариство «Сокіл», фірмовий молокозавод відкривається 15 березня, якого до цього 20 років не було. Читальня все зробила»¹⁷. Слід зауважити, що на думку пересічного мешканця села і члена Товариства Я. Філіпа, саме читальня Товариства народної освіти буда першим осередком польської думки в селі, і вже на фундаменті осередку Товариства нашарувалися і банківські

---

¹² Sprawozdanie Wydziału Towarzystwa Oświaty Ludowej we Lwowie od 15 czerwca 1902 do 31 grudnia 1902. Lwów, 1902. S. 30.

¹³ Sprawozdanie Wydziału Towarzystwa Oświaty Ludowej we Lwowie z czynności w roku 1890. Lwów, 1891. S. 4, 20.

¹⁴ *Oświata Ludowa*: organ Krakowskiego Towarzystwa Oświaty Ludowej. Nr. II, kwartał II. Kraków, 1912. S. 6.

¹⁵ *Oświata Ludowa*: organ Krakowskiego Towarzystwa Oświaty Ludowej. Nr. 1, kwartał 1. Kraków, 1911. S. 1.

¹⁶ *Oświata Ludowa*: organ Krakowskiego Towarzystwa Oświaty Ludowej. Nr. II, kwartał II. Kraków, 1912. S. 5.

¹⁷ *Ibid.* S. 80.

структури, і спортивні організації, і виробничі організації. Як бачимо, саме освіта селян перетворила останніх на потенційних працівників підприємств, адже це важлива умова, без якої підприємництво на селі неможливе.

Цікава історична подія описана в наступному уривку: «читальний зал № 901. Освячений і урочисто відкритий 27 лютого 1910 року в присутності великої маси народу, місцевої та закордонної інтелігенції. Освятити приміщення благочинний о. Войцех Філяр, “приятель” шкільної та народної освіти. Великий Голова Управи прислала на заснування читальні 102 переплетені книжки на суму 150 крон. Нині читальний зал нараховує 57 осіб»¹⁸. Як бачимо, з даного уривку читальні зали не переставали відкриватися і через 20 років після започаткування Товариства. Як і на початку своєї діяльності до даної події виявляли велику увагу широкі кола польської спільноти. Як і раніше церемонія відкриття відбувалася в традиціях польсько-католицької громади.

Цікавим є порівняння стану грамотності серед населення Чехії та Галичини, двох регіонів у межах Австро-Угорської імперії: «Коли в Моравії у 1880 році було лише 10%, а в Чехії 8% неписьменних, у нас в Галичині було 77% тих, хто не вмів ні читати, ні писати»¹⁹. Як бачимо, у межах одного державного утворення, поруч розташовані регіони мали колосальну відмінність у рівні освіченості населення, яке сягало восьмикратної величини. На жаль, Галичина залишалася абсолютно неосвіченим регіоном у 1880 р., і саме ТОЛ мало бути рушійною силою, яка б змогла змінити цю ситуацію.

Громадська думка. Характерною для кінця XIX ст. є наступна позиція: «Який розум і розсудливість вимагають від людей, щоб вони могли справді жити разом як люди, як істоти, які справді прагнуть до вдосконалення». На думку автора, задля поступового розвитку селянства і життя в селі фундаментом має бути розум і розсудливість, без яких селянство лишалося в минулому економічному укладі і не могло перейти в економічні умови характерні для кінця XIX ст.

Повертаючись до питання католицького спрямування діяльності ТОЛ, звернемося до того, що: «метою цього Товариства є поширення національної освіти серед польського населення в Австрії, Товариство має діяти згідно з принципів Католицької церкви, є також положення § 9 про те, що в Раді директорів завжди має бути принаймні двоє представників духовенства»²⁰. Як бачимо, то католицькі догмати були в Товаристві народної освіти стрижневими й освіта польського селянства мала відбуватися у чітких межах, в душі Католицької церкви.

На шпальтах свого вісника № 3 за 1911 р. Товариство декларує свій піонерський статус у царині освіти: «Товариство народної просвіти поклато в Галичині початок усієї освітній праці такого типу; це піонер і провідник народної просвіти, він трохи старший навіть за польську Мачеж та Сільськогосподарські гуртки, а в суто освітньому полі, єдине за перші десять років свого існування»²¹. Отже, це дає нам змогу усвідомити фундаторський статус організації на підвалинах якої почали створюватися сільські інституції польського народу.

---

¹⁸ *Oswiata Ludowa*: organ Krakowskiego Towarzystwa Oświaty Ludowej. Nr. 1, kwartał I. Kraków, 1911. S. 51.

¹⁹ *Oswiata Ludowa*: organ Krakowskiego Towarzystwa Oświaty Ludowej. Nr. 1, kwartał I. Kraków, 1910. S. 6.

²⁰ Sprawozdanie Wydziału Towarzystwa Oświaty Ludowej we Lwowie z czynności w roku 1898, Lwów, 1899. S. 103.

²¹ *Oswiata Ludowa*: organ Krakowskiego Towarzystwa Oświaty Ludowej. Nr. 1, kwartał III. Kraków, 1911. S. 1.

Цінною є інформація з листів відвідувачів читалень Товариства. Так у населеному пункті Хечановце, Більського округу місцевий член Товариства зазначає, що вплив читалень тут значний, населення, яке постійно контактує з німцями краю, тільки з книжок читальні дізнається про Польщу. Крім того, спільне читання оберігає народ від культури німецьких зайд²². Отже, читальня Товариства була, дійсно, культурним осередком села, до якого польська культурна інформація не мала б доступу в разі відсутності читальні Товариства народної освіти. Як бачимо, у багатьох польських регіонах значну і домінуючу, в культурному векторі, частку населення складали німці.

Так з повідомлення члена ТОЛ із села Заляше, Хшанівського повіту бачимо, що «читальня в Залаші – єдина скарбниця освіти, завдяки чому народ вчиться в ній майже по всім галузям знань, особливо молоде покоління»²³. Дане свідчення знову ж таки підтверджує нам популярність читалень серед сільської молоді, втілює в життя польський культурний напрямок, пропагує знання у всіх їх проявах.

У звіті 1903 р. управа ТОЛ подякувала за складну працю в читальнях учителям: А. Амбровевичову в Перемишлянах, А. Бітнеру в Глудні, Г. Гневорошову в Злотому Потоці, Е. Країнській у Переспях, Я. Квятковській в Бенковці, Яніну Марсу в Лімановій, З. Уейській у Білому Камені, Б. Зелінській у Малинівках, М. Блажовському і С. Хмільевському у Вижниці, К. Комарському у Креховіцях, А. Райському і М. Ласковському у Тройці, С. Негрушу у Коцмані, Я. Собковичу у Навсі, Я. Свежавському в Ягельниці²⁴.

Дійсно, важливою формою діяльності Товариства були лекції та бесіди, які проводилися у читальнях. Як зазначалося у звіті за 1900/01 рік: «Бесіди та лекції... подобаються все більшій кількості слухачів, так що часом наші сільські школи не можуть вмістити зібраних любителів живого слова»²⁵. Як бачимо попит на знання серед сільських мешканців у всіх закутках Польщі був шалений, особливу увагу привертала лекція через свою простоту сприймання та масовість охоплення, оскільки лекція була доступна і для неписьмених прошарків сільського люду.

У Радоховіцях (Ярославський повіт), де читальня займала приміщення сільськогосподарського гуртка, читали лекції: про Тадеуша Костюшка, про вирощування цукрових буряків, про догляд за деревами, про скотарство, про рослинництво, про господарство, про Берестейську унію, про зелені добрива²⁶. З огляду на широке коло тематики лекцій можемо тільки уявити вплив на сільську масу. Лекції охоплювали, як історичні аспекти, так і буденні господарські проблеми селян. Отже, лекції були спрямовані у двох напрямках – були покликані підняти рівень господарської ефективності польського сільського виробника, а також – відтворити у його свідомості знакові історичні події

---

²² Sprawozdanie Wydziału Towarzystwa Oświaty Ludowej we Lwowie z czynności w roku 1893. Lwów, 1894. S. 110.

²³ Ibid. S. 111.

²⁴ Sprawozdanie Wydziału Towarzystwa Oświaty Ludowej we Lwowie z czynności za czas od 15.06.1902 do 31.12.1903 r. Lwów, 1904. S. 6; Nauka dla ludu o zasadach prawa i rozumnej społeczności przez Józefa Lorenza dla Towarzystwa oświaty ludowej «Mrówka» w Łąncucie / z niemieckiego oryginału przełożył W.T. Członek stowarzyszenia «Mrówki». 1905. S. 17.

²⁵ Sprawozdanie Wydziału Towarzystwa Oświaty Ludowej we Lwowie z czynności za czas od 15.06.1900 r. do 15.06.1901 r. Lwów, 1901. S. 7.

²⁶ Sprawozdanie Wydziału Towarzystwa Oświaty Ludowej dla Lwowa i okolicy z czynności w roku 1884. Lwów, 1885. S. 18.

польської історії, з метою формування у поляків відчуття ідентичності та відокремленості від оточуючих їх народів Австро-Угорщини.

Цікавою є позиція Уніатської церкви з приводу відвідування українцями даних читалень. Так, українське населення також користувалося бібліотекою ТОЛ у Ставчанах (округ Ґрудек Ягеллонський), але греко-католицьке духовенство було проти українсько-польської співпраці у читальнях і бібліотеках ТОЛ. Сильні контрзаходи з цього приводу мали місце в Налузі (район Трембовля), Лаврикуві (район Рава-Руська) і в Ставчанах²⁷. Таким чином вбачається, що читальні, як осередок насадження польської культури, могли негативно вплинути на парафіян уніатської церкви – етнічних українців.

Висновки. Просвітницька діяльність Товариства народної освіти початково базувалася на фінансових ресурсах приватних спонсорів і членів Товариства. Вони надходили з грошей, зібраних окремими читальнями та бібліотеками і членських внесків. З часом субсидії від державних і місцевих установ стали переважати у бюджеті Товариства.

У виховній роботі Товариства можна виділити два періоди. Перший (1880-1890-і рр.) – характеризувався інтенсивним розвитком. Саме тоді були організовані численні бібліотеки та читальні, зберігалися різноманітні форми культурно-освітньої роботи. Другий (поч. ХХ ст.) – відбулося послаблення роботи Товариства, що втілювалося у зменшенні кількості членів, скороченні доходної частини, скоротилася і кількість читачів. З часом почала падати закупівля книг, що залежало від наявності відвідувачів. Причиною цього стану було погіршення матеріального становища сільського населення, тяжкі побутові умови у навчальних закладах, а також поглиблення соціального конфлікту в сільській місцевості та конфліктогенність безпосередньо серед членів Товариства, загострення відносин між католиками-традиціоналістами та соціалістами.

На початку ХХ ст. ліберально-буржуазна програма Львівського товариства народної освіти, незважаючи на значні успіхи у поширенні знань і культури, почала не відповідати потребам і прагненням жителів сіл і містечок. Це відбувалося в роки активізації громадської активності та політичних осередків сільського середовища, що проявилось через створення у 1895 р. проселянської організації – 'Народної партії' (Partia ludowa) (з 1903 р. перейменована у 'Польську народну партію'). Після утворення даної партії всі сільські товариства та рухи стали, в значній мірі, підпорядковані політиці партії, що негативно відгукнулося на католицькому елементі Товариства, яке вбачало у Католицькій церкві та духовенстві керівну та рушійну силу ТОЛ.

Подальші дослідження з даної тематики, на нашу думку, слід спрямувати у векторі розширення джерельної бази дотичної до теми даної роботи, подальшому дослідженню архівів Польщі та підняттю масиву інформації, присвяченої діяльності унікального та знакового Товариства в історії польського народу.

---

²⁷ Sprawozdanie Wydziału Towarzystwa Oświaty Ludowej we Lwowie z czynności w roku 1895. Lwów, 1896. S. 19-20; Rędziański Kazimierz. Działalność Towarzystwa Oświaty Ludowej we Lwowie... S. 67.

Mykola Prykhodko

**National education society: social and political organization of the polish people
at the turn of the 19-20 centuries**

Abstract: The aim of this study is to highlight, on the basis of a wide range of sources and literature, significant events in the history of the Society of People's Education – the educational nucleus of the Polish community at that time.

The article found out that the last decades of the 19th century brought a revival of educational activities among the people in Galicia. At that time, public associations were founded, which aimed to improve the literacy of the poorest sections of the population by establishing a network of schools, libraries and publishing houses. Systematicity and an extensive network allowed them to carry out stable educational work in accordance with the provisions of their statutes.

The article highlights the activities of the Public Education Society in Lviv, in the cities and in the rural areas of Galicia in 1881-1914. In 1904 the Society had 517 reading rooms and libraries. The Society had a liberal-democratic direction, professors of Lviv University and Polytechnic were involved in the work of organizational structures: Ludvik Kubala (first presidium), Fr. Yan Fialek – rector of the University, Kazimierz Twardovsky, Ludwik Finkel, Vilhelm Bruchnalskyi, Alexander Ratsiborskyi, Wojciech Dzedushytskyi, Tadeusz Fiedler, Ignatius Zakzhevskyi, Alexander Hirshberg, Roman Pilat, Vladyslav Abraham, Bronislav Dembinskyi.

The work involves in the Ukrainian scientific circulation sources and literature thematically integrated with the activities of the Society of Public Education. The author's view of the processes related to the activities of the outlined organization was formed. The life cycle of the organization, the most significant events on its way, are followed.

Keywords: reading rooms, Austria-Hungary, Galicia, public organizations, popularization of education